

Тростинская О.Н., Ушакова Н.И., Бей Л.Б., Петров И.В. Учебный комплекс по украинскому языку для иностранцев. В статье рассмотрены составляющие учебного комплекса по украинскому языку для иностранцев, описаны принципы построения, структура и содержание этих составляющих, определена система заданий и упражнений для формирования украиноязычной компетенции иностранных учащихся.

Ключевые слова: украинский язык, учебный комплекс, иностранные учащиеся, коммуникативная компетенция.

Trostynska O.M., Ushakova N.I., Bey L.B., Petrov I.V. Educational Complex in Ukrainian Language for Foreign Students. The components of the educational complex in Ukrainian language for foreign students have been considered in the article. The main principles of building, structure and content of the components under analysis have been described. The system of tasks and exercises for the formation of Ukrainian language competence of foreign students have been determined.

Key words: Ukrainian language, educational complex, foreign students, communicative competence.

Інтеграція та глобалізація інформаційних і культурних процесів зумовлюють потреби модернізації освітньої системи України за всіма напрямками, що вимагає розробки концептуальних засад у кожному з них. Навчання іноземних студентів, а також соціокультурна адаптація інших категорій іноземних громадян, що мешкають в Україні, є одним із таких напрямів, важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору.

Базовою складовою вдосконалення навчання іноземців є розробка концепції мовної освіти, бо саме мова є засобом реалізації їхніх комунікативних потреб. Підручники й навчальні посібники втілюють сучасні освітні вимоги та методичні концепції, що розроблюються з метою їх реалізації.

Навчальний комплекс з української мови для іноземців створено у межах науково-дослідної роботи з розробки методики викладання української мови як іноземної, що впродовж кількох років виконувалась на кафедрі мовної підготовки Центру міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Виконавці науково-дослідної роботи мають досвід викладання української мови різним категоріям іноземних громадян, розроблюють авторські методики і

УДК 378.091.64:811.161.2'243

НАВЧАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ

*Тростинська О.М., канд. філол. наук,
Ушакова Н.І., канд. пед. наук,
Бей Л.Б., канд. пед. наук, Петров І.В. (Харків)*

У статті розглянуто складові навчального комплексу з української мови для іноземців, описано принципи побудови, структуру і зміст цих складових, визначено систему завдань і вправ для формування україномовної компетенції іноземних учнів.

Ключові слова: українська мова, навчальний комплекс, іноземні учні, комунікативна компетенція.

створюють навчально-методичні матеріали з різних напрямів викладання української мови. Науково-методичні пошуки викладачів кафедри та результати їхньої дослідницької діяльності знайшли відображення у низці публікацій [1-4]. Наступним кроком стала розробка навчальних посібників, *актуальність* яких визначається потребами навчання української мови різних категорій іноземних учнів. **Мета** статті – розглянути складові навчального комплексу з української мови, дати опис принципів їх побудови, структури і змісту, визначити систему завдань та вправ для формування комунікативної компетенції іноземних учнів. Навчальний комплекс складається з підручника з української мови, посібника з країнознавства та контрольних тестів.

Підручник з української мови для іноземців (автор – О.М. Тростинська) складається з трьох частин. Перша частина „Фонетико-граматичний курс української мови” містить 15 уроків. У перших двох уроках надана фонетична система української мови: особливості вимови та написання українських голосних і приголосних, уживання в українській мові апострофа і м’якого знака, засоби милозвучності української мови (спрощення приголосних, чергування голосних і приголосних). В уроках 3-15 репрезентована граматична система української мови: відмінювання іменників, відмінювання та ступенювання прикметників, відмінювання кількісних та порядкових числівників, відмінювання займенників різних розрядів, утворення та вживання часових форм дієслів, особливості утворення безособових предикативних форм на *-но*, *-то*, групи сполучників та особливості побудови в українській мові складносурядних речень.

Уроки посібника побудовано за єдиною схемою. Під час розробки методичної стратегії і визначення структури кожного уроку враховувалися комунікативні потреби іноземних студентів у володінні українською мовою, актуальність граматичного і лексичного матеріалу для сфер навчання і побутового спілкування, пізнавальні інтереси студентів. Граматичний матеріал уроку представлено у вигляді граматичних таблиць і схем із граматичними коментарями та рекомендаціями з уживання граматичних конструкцій і форм у мовленні. Таблиці дають орієнтовну основу для правильної мовленнєвої поведінки, містять алгоритм дії, сприяють кращому запам’ятовуванню студентами граматичного матеріалу. Граматичний

коментар до таблиць подається російською мовою і репрезентує особливості української граматичної системи у порівнянні з російською.

До кожного уроку вміщено тексти і діалоги, на основі яких формується лексична мовна та мовленнєва компетенція учнів. Тексти підібрані за принципом презентації граматичних явищ, які вивчаються в уроці, і враховують комунікативні потреби іноземців у спілкуванні українською мовою. Діалоги спрямовано на активізацію вивченого лексико-граматичного матеріалу у вільному мовленні. З метою більш повної реалізації комунікативного підходу до навчання у діалоги включена додаткова лексика розмовного стилю.

У кінці кожного уроку вміщено систему вправ, що включає вправи на спостереження, різноманітні тренувальні вправи, комунікативні вправи, які розвивають навички вживання граматичних форм і структур в усному мовленні, вправи на побудову власних текстів з використанням вивченого лексико-граматичного матеріалу та вправи на переклад з російської мови на українську. Така система вправ дає можливість студентам не тільки засвоїти граматичні форми і явища, що вивчаються, а й виробити навички їхнього використання в усному і писемному мовленні.

У другій частині підручника – “Ділова українська мова” – міститься загальна інформація про основні стильові ознаки офіційно-ділового стилю мовлення в українській мові та реквізити і правила складання ділових документів. Наведено зразки ділових документів, якими користуються студенти під час навчання в університеті. Система вправ, яку розроблено у другій частині, спрямована на формування у студентів умінь і навичок складати різні види документів українською мовою.

Третя частина підручника – “Українська мова за професійним спрямуванням” – знайомить студентів з особливостями функціонування в українській мові наукового стилю мовлення, основними мовними засобами цього стилю та основними жанрами наукового стилю. Особлива увага приділяється вивченню наукових термінів як змістового ядра мови професійного спілкування. Розглядаються найбільш уживані у навчальному процесі жанри, що їх опановують студенти, – студентські наукові роботи (реферат, курсова та бакалаврська робота). Методичний апарат знайомить з

загальною структурою наукової роботи, основними вимогами до її складання, нормами бібліографічного опису використаних джерел і посилань. У розділі наводяться таблиці мовних засобів (реферативних кліше), що використовуються для оформлення наукової роботи. Завдання цього розділу спрямовані на формування в іноземних студентів навичок написання наукової роботи українською мовою на прикладі написання реферату.

Посібник з країнознавства “Знайомтесь: Україна” (автори – Ушакова Н.І., Петров І.В.) складається із чотирьох розділів, які містять тексти й систему завдань, спрямованих на розширення лексичного запасу, розвиток навичок читання та міжкультурного спілкування іноземних студентів. Метою посібника є забезпечення лінгвокультурної адаптації іноземних студентів та інших категорій іноземних громадян, що перебувають в Україні, розвиток міжкультурної компетентності іноземців, ознайомлення з культурою України, її звичаями, системою освіти, основними характеристиками суспільного життя.

Перша частина посібника містить 8 країнознавчих тем, в яких подано основні відомості про історію та культуру України, побут українців, систему освіти в Україні. Тексти забезпечено системою завдань, які готують і контролюють процес читання й розуміння текстів. Кожний текст супроводжується списком лексичних одиниць, рекомендованих для засвоєння даної теми.

Передтекстові завдання формують навички аналізу структури слова, словосполучення, речення, розширюють лексичний запас студентів у соціокультурній сфері спілкування. Притекстові завдання навчають пошуку інформації в тексті, формують навички інформативного членування тексту, розвивають уміння в різних видах читання. Післятекстові завдання перевіряють засвоєння лексичного країнознавчого матеріалу шляхом підготовки монологічного висловлювання на задану тему.

Друга частина посібника містить додаткові матеріали – тексти соціокультурного характеру, які можуть бути використані у групах аспірантів, стажистів або студентів старших курсів факультетів гуманітарного профілю для розширення лексичного запасу й обсягу країнознавчих знань про Україну. Третя частина посібника містить тексти для самостійного читання, які спрямовані на формування

міжкультурної компетентності, розширення запасу лексики соціокультурної сфери спілкування іноземних студентів та інших категорій іноземних громадян. В текстах для самостійної роботи містяться додаткові відомості про українські історичні пам'ятки, місця для відпочинку. Четверта частина посібника містить 5 тем для самостійної роботи, спрямованих на задоволення комунікативних потреб іноземних громадян різних категорій, що мешкають в Україні: “Медичне обслуговування та здоров'я”, “Транспорт”, “Готель”, “Закон України про іноземців”, “Громадянство України”. Кожен текст забезпечений системою завдань, що готують і контролюють процес читання й розуміння текстів та супроводжується списком лексичних одиниць, рекомендованих для засвоєння даної теми. Тексти виконують завдання лінгвокультурної адаптації іноземців в українському мовному середовищі. У процесі роботи з даним посібником здійснюється взаємопов'язане навчання різних видів мовленнєвої діяльності.

До навчального комплексу були розроблені контрольні тести (автор – Бей Л.Б.). для перевірки рівня засвоєння лексики та вивчених лінгвокультурологічних тем, що увійшли до складу посібника “Знайомтесь: Україна”. За допомогою тестів викладач зможе контролювати знання активної лексики, а також розуміння змісту вивчених країнознавчих тем з першого та другого розділів.

До кожної теми пропонується тест з трьома завданнями. Це тести закритого типу з вибором однієї правильної відповіді, є тести відкритої форми на доповнення речення, а також тести на розташування тверджень у певній послідовності. Крім завдань, книга має контрольні листи з матрицями для заповнення відповідей студентами та ключі з правильними відповідями для викладача.

Тест з кожної теми містить також інструкцію до виконання завдань. Контрольні листи і ключі мають шкалу оцінювання з вказівкою щодо максимальної кількості балів за виконання тестів з кожної теми, кількості балів за кожне завдання та диференціацію балів за національною шкалою.

Тести можна використовувати як одну з форм поточного або модульного контролю. З тестами можна працювати в аудиторії з наступним контролем з боку викладача. Вони можуть бути також використані студентами для самоконтролю. До того ж тестові завдання, у разі потреби, слугуватимуть контрольним матеріалом

для визначення рівня володіння лексикою і мінімумом країнознавчих відомостей особами, які хочуть здобути українське громадянство.

Представлений навчальний комплекс з української мови може використовуватись у процесі викладання української мови як іноземної у межах курсів „Практична українська мова для іноземців”, “Ділова українська мова для іноземців”, „Українська мова за професійним спрямуванням для іноземців”, у спецкурсах та факультативах з української мови для іноземців, під час навчання української мови іноземців, що хочуть отримати українське громадянство. Також складові комплексу можна використовувати при підготовці фахівців з української мови як іноземної, а також під час підвищення кваліфікації викладачів української мови як іноземної. На базі навчального комплексу можливе створення електронних версій підручників з української мови та комп'ютерних тестів. Також можливе використання отриманих результатів при підготовці навчально-методичних матеріалів для дистанційного навчання української мови іноземців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бей Л.Б. Особливості навчання української мови іноземних студентів на Сході України / Л.Б. Бей, О.М. Тростинська // Мова і культура. – Вип.11. – Т. 1 (113) – К.: Вид. дім Дмитра Бураго. – 2009. – С. 268-275.
2. Бей Л.Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л.Б. Бей, О.М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: Вип. 12. – Харків: Константа, 2008. – С. 48-59.
3. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації / За ред. О.М. Тростинської., Н.І. Ушакової. – К.: НТУУТ „КПІ”, 2009. – 50 с.
4. Назиров З.Ф. Про створення лінгвосоціокультурного адаптаційного центру для іноземних громадян / З.Ф. Назиров, Н.І. Ушакова, О.М. Тростинська, О.В. Копилова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки. – Вип. 12. – Харків: Константа, 2008. – С. 176-186.
5. Ушакова Н.И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы: Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины / Н.И.Ушакова. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 263 с.

© О.М. Тростинська, Н.І. Ушакова, Л.Б. Бей, І.В. Петров, 2010